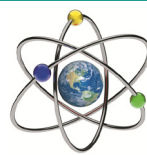

ISSN: 3060-4613

13.00.00
13.00.01
13.00.02
13.00.03
13.00.04
13.00.05

13.00.06
13.00.07
13.00.08
13.00.09
07.00.00
19.00.00

01.00.00
02.00.00
03.00.00
09.00.00
10.00.00
11.00.00

№6/2025

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogik, psixometodologik va tabiiy fanlarga
ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 160 sahifa,
5-iyun, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Mizayeva Faroxat Odiljonovna – Pedagogika fanlari doktori, dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik

Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik

Umarova H.O' – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor

Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor

Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor

Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor

Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor

Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor

Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor

Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)

Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)

Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)

Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)

Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)

Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)

Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor

Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor

Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor

G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)

Somurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti

Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor

Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)

Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent

Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori

Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'icha falsafa doktori (PhD)

Panjijev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari

Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Toshkent davlat texnika universiteti, G. V. Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti Toshkent temir yo'l muhandislari instituti.

EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Mizayeva Farokhat Odiljonovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Umarova H.O'. – Minister of Preschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

Qirg'izboyev Abdug'affor Karimjonovich – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Woogyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali Oliy attestatsiya komissiyasining 26-08-2024 yildagi №11-05-4381/01-Kengash tavsiyasiga ko’ra, pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning tadqiqot ishlari yuzasidan dissertatsiyalarining asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro’yxatiga kiritilgan.

Asos: OAK Pedagogik texnologiyalar va psixologik tadqiqotlar bo’yicha ekspert kengashi tavsiyasi (29-10-2024-y.; №10); OAK Tartib-qoida komissiyasi qarori (30-10-2024-y., №10/24); OAK Rayosatining qarori (31-10-2024-y., №363/5).

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo’yicha
ro’yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Iqim o'zgarishi muammolari va "yashil ko'nikmalar"ning rivojlanishi.....	14
<i>Abdurashit Karimovich Avliyaqulov</i>	
TTJlardagi qizlarni qo'llab-quvvatlash, mavjud ijtimoiy-axloqiy muammolarni hal etish bo'yicha ilg'or xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganish.....	18
<i>Xasanboy U. Abdusamatov</i>	
Integrativ yondashuv bo'lajak o'qituvchilarda ijodiy va tahliliy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishning asosiy omili	26
<i>Jalilov Nodirjon Azamatovich</i>	
Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning sibling munosabatlari diagnostikasi.....	30
<i>G'ayibova Nargiza Anorbayevna</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifati va samaradorligini oshirishning muhim omillari	33
<i>Hakimova Gulmira To'xtatosheva</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni muzey pedagogikasi vositasida rivojlantirishning pedagogik-psixologik jihatlarini	37
<i>Marayimova Kibriyoxon Islomjon qizi</i>	
Iqtisodiy savodxonlikni oshirishda o'zbek tilining ta'siri	41
<i>Yuldasheva Dilnoza Bekturodova</i>	
Сторителлинг как инструмент формирования ценностных ориентаций старшеклассников	44
<i>Умрихина Виктория Игоревна</i>	
Формирование эстетических предпочтений учащихся музыкальных школ в условиях инклюзивного образования на основе стилевого подхода	52
<i>Ахунова Умида Ойбековна</i>	
Sun'iy intellektning ta'limga integratsiyasi: o'qitish va boshqaruvdagi o'rni	55
<i>Abduxamidova Muyassar Xalimjon qizi</i>	
Buxorodagi jadidchilik harakatining o'ziga xosligi va maktablardagi ta'lim tizimi.....	60
<i>Axrоров Ixtiyor Doniyorovich</i>	
Inklyuziv ta'lim sharoitida imkoniyati cheklangan bolalarning moslashuvida oila va maktabning roli	63
<i>Dadaboyev Jahongir Sherdil o'g'li</i>	
Влияние длительной госпитализации на образовательную траекторию ребенка: междисциплинарный подход	67
<i>Сайфутдинова Насиба Нурматовна</i>	
O'yinning bola faoliyati sifatidagi mohiyati va o'ziga xosligi.....	75
<i>Otasheva Lola Shoto'rayevna</i>	
Psixologik tadqiqotning umummetodologik va xususiy metodologik tamoyillari	78
<i>Xodjimatoва Nazira Toshmatovna, Mallayeva Gulshoda Maxmudjonovna</i>	
Rivojlanishida nuqsoni bor bo'lgan bolalarni ijtimoiy hayotga tayyorlashda inklyuziv ta'limning o'rni	81
<i>B. Xusniddinova</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida loyihaviy tadqiqotchilik ko'nikmalarini rivojlantirish	85
<i>Zulaykho Samatovna Ro'ziyeva</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki va yozma nutq ko'nikmalarini dars jarayonida rivojlantirish texnologiyasi	89
<i>Xudaybergenova Nawrizbiyke Qanat qizi</i>	
Sonlarni obrazlar bilan bog'lash orqali mantiqiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish metodikasi.....	92
<i>Kalekeeva Sarbinaz Turkmenbaevna</i>	
Methodology of Teaching English to Preschool Children	96
<i>Khurshida Tojimurodova</i>	
Malaka oshirish jarayonida yo'riqchilarning kasbiy kompetentligini takomillashtirishning ijtimoiy zaruriyati..	100
<i>Ch. B. Nalibayeva</i>	
O'qituvchilarning o'quvchilar bilan hamkorlik munosabatlari	103
<i>G'aniyeva Sayyora Saidmurod qizi</i>	
Falsafada haqiqatni izlash: empirizm va rasionallizmning o'rni.....	106
<i>Boymirzayeva Xurshida Sobirovna</i>	

Raqamli ta'lim muhitida boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun axborot bilan ishlashni o'rgatishning didaktik asoslari	110
Ismoilov Ravshan Yakubjon o'g'li	
An Evaluation of the Impact of The Theme-Based Approach on Young Learners' Speaking Development..	113
Khamraeva Gulchekhra Ibrakhimovna	
O'smirlar o'rtasida o'zaro hamkorlikni rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar	118
Majidov Jasur Baxtiyarovich, Xolmatova Dilorom Vahobjon qizi	
Informatika fanini o'qitishda mobil dasturiy vositalaridan foydalanish imkoniyatlari	123
Jo'rayev Ilhom Isxoqovich	
Muqimiy asarlari vositasida talabalarda kitobxonlik tizimini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanish	126
Muxlisa Satriiddinova Muhitdinova	
Korpus lingvistikasida lingvostatistik tahlil metodi	132
Nuriddinov Abrorbek Sayfiddin o'g'li	
Bo'lajak o'qituvchilarni ruhlantirish va o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish	136
Umarova Feruzabonu Bobir qizi, Samandarova Dildora Javlon qizi	
Tizimli-faoliyatli yondashuv asosida umumpedagogik akt kompetentlikni shakllantirish muammosining nazariy-metodologik jihatlarini	139
Saloxiddinova Umidaxon Mansurjon qizi	
Nutqiy kamchiliklarni kamaytirishda o'yinlarning o'rni	143
Jabborova Oltinoy	
Matn bilan ishlash bosqichlari va ularning ingliz tilini o'rgatishdagi didaktik ahamiyati	146
Soliyev Umidjon Yulchivoyevich	
Ta'lim tizimini boshqarishda talabalar boshqaruvining qiyosiy tahlillari	150
Uzaqov Nomozali Hamdamovich	
Zamonaviy ta'lim muassasalarida pedagoglarning boshqaruv malakasini rivojlantirish yo'llari	153
Z. M. Zarifova	

SUN'IY INTELEKTNING TA'LIMGA INTEGRATSIYASI: O'QITISH VA BOSHQARUVDAGI O'RNI

Abduxamidova Muyassar Xalimjon qizi

A. Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti
1-bosqich tayanch doktranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada sifatli tadqiqot metodlari, xususan, konseptual sxema, kontent-tahlil va adabiyotlar tahlili-dan foydalanilgan holda, ta'lim falsafasi nuqtai nazaridan sun'iy intellektning o'qitish va ta'limni boshqarishdagi ahamiyati tanqidiy tahlil qilinadi. Maqolada sun'iy intellekt, o'qitish, ta'limni boshqarish va ta'lim falsafasi kabi tushunchalar chuqur o'rganiladi. Shuningdek, sun'iy intellekt texnologiyalarini ta'limga joriy etishda yuzaga keladigan falsafiy qarashlar va axloqiy mulohazalar muhokama qilinadi. Sun'iy intellektning shaxsga yo'naltirilgan ta'limni amalga oshirish, intellektual ta'limni takomillashtirish va ma'lumotlar asosida qaror qabul qilishdagi imkoniyatlari tanqidiy baholanadi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, integratsiya, ta'lim tizimi, ta'limda boshqaruv, ta'lim falsafasi, tanqidiy fikrlash, axloqiy qarashlar, innovatsiya.

Abstract: This article critically analyzes the importance of artificial intelligence in learning and educational management from the perspective of the philosophy of education, employing qualitative research methods such as conceptual framework analysis, content analysis, and literature review. The paper elaborates on concepts including artificial intelligence, learning, educational management, and the philosophy of education. It also discusses the philosophical views and ethical considerations that arise when implementing artificial intelligence technologies in education. The potential of artificial intelligence in facilitating person-centered learning, enhancing intelligent education, and supporting data-driven decision-making is critically evaluated.

Key words: artificial intelligence, integration, education system, educational management, educational philosophy, critical thinking, ethical views, innovation.

Аннотация: В данной статье критически анализируется значение искусственного интеллекта в обучении и управлении образованием с точки зрения философии образования с использованием качественных методов исследования, в частности концептуальной схемы, контент-анализа и анализа литературы. В статье подробно рассматриваются такие понятия, как искусственный интеллект, обучение, управление образованием и философия образования. Также обсуждаются философские взгляды и нравственные соображения, возникающие при внедрении технологий искусственного интеллекта в образование. Критически оцениваются возможности искусственного интеллекта в реализации личностно-ориентированного обучения, совершенствовании интеллектуального образования и принятии решений на основе данных.

Ключевые слова: искусственный интеллект, интеграция, система образования, управление в образовании, философия образования, критическое мышление, этические взгляды, инновация.

KIRISH

Sun'iy intellekt (SI) inson faoliyatining barcha sohalarini, xususan ta'lim sohasini jiddiy o'zgartirib, uning rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Sun'iy intellektning ta'lim tizimiga integratsiyalashuvi nafaqat vaqtinchalik hodisa, balki dolzarb ehtiyojga aylanganligi aniq. Ushbu o'zgarishlar sharoitida sun'iy intellektning ta'lim falsafasiga nisbatan ta'siri va ahamiyatini baholash zarurati tug'iladi va mazkur maqolada bunday tahlilni amalga oshirish taklif etiladi. Tadqiqotda bilim olish jarayoni, o'qituvchining roli va ta'limning umumiy maqsadlari bilan bog'liq ba'zi falsafiy mulohazalar ko'rib chiqiladi. Tadqiqot sifatida amalga oshirilgan ushbu ishda konseptual sxema, tanqidiy tahlil, kontent-tahlil va adabiyotlar tahlili kabi metodologik yondashuvlar qo'llanilgan. Ushbu metodlar orqali sun'iy intellektning ta'lim muhitida an'anaviy ta'lim yondashuvlariga nisbatan ahamiyati, uning o'zgartiruvchi salohiyati va unga bog'liq muammolar tahlil etiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – ta'lim sohasidagi manfaatdor tomonlarga sun'iy intellektni integratsiyalashuvi jarayonida inson ongining qadr-qimmatini va

axloqiy masalalarni hisobga olgan holda, ta'lim jarayonini shaxssizlantirmasdan amalga oshirishga imkon beruvchi yondashuvlarni taklif etishdan iboratdir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Sun'iy intellekt (SI) bo'yicha turli olimlar tomonidan ilgari surilgan bir qancha konsepsiyalar mavjud bo'lib, ularda mashinali o'rganish, chuqur o'rganish, tabiiy tilni qayta ishlash, kompyuter ko'rish va mustahkamlash orqali o'rganish kabi asosiy tushunchalar yoritilgan. Russell, S. va Norvig, P. (2021) ^[24] tomonidan berilgan ta'rifga ko'ra, mashinali o'rganish sun'iy intellektning kichik bir sohasidir. Unda mashinalarga ma'lumotlar asosida o'rganish imkoniyati berilib, dasturlashsiz harakatlarni optimallashtirishga imkon yaratiladi. Ushbu jarayonni amalga oshirish uchun algoritmlar qo'llaniladi, ular katta ma'lumotlar to'plamlaridagi muhim qonuniyatlarni aniqlashga yordam beradi. Mashinali o'rganishdan tashqari, sun'iy intellektga chuqur o'rganish ham kiritilgan bo'lib, bu mashinali o'rganishni kengaytiruvchi texnologiyadir. Chuqur o'rganishda turli qatlamlardagi ma'lumotlarni qayta ishlash uchun sun'iy neyron tarmoqlari ishlatiladi. Ushbu texnologiya nutq va rasmlarni aniqlash kabi murakkab vazifalarni bajarishda keng qo'llaniladi. Goodfellow, Bengio va Courville (2016) ^[13] ma'lumotlariga ko'ra, chuqur o'rganish an'anaviy mashinali o'rganish texnologiyalariga nisbatan aniqlik va tezlik jihatidan ustun turadi.

Tabiiy tilni qayta ishlash (NLP) – bu kompyuter va inson tili o'rtasida o'zaro ta'sirni yaratish texnologiyasidir. Jurafsky, D., & Martin, J. H. (2021) ^[17] tomonidan ta'kidlanishicha, sun'iy intellektga asoslangan NLP tizimlari inson tilini tushunish, talqin qilish va yaratish imkoniyatiga ega bo'lib, shu bilan birga tarjima qilish, kayfiyat va his-tuyg'ularni tahlil qilish kabi murakkab vazifalarni hal qilishda muhim rol o'ynaydi. Sun'iy intellektning yana bir muhim konsepsiyasi – kompyuter ko'rishidir. Bu texnologiya mashinalarga atrof-muhitdagi vizual ma'lumotlarni talqin qilish va tushunish imkonini beradi. Bu yerda video va rasmlar kabi vizual ma'lumotlar asosiy ob'ekt sifatida ishlatiladi. Sun'iy intellektning kompyuter ko'rish sohasidagi ilovalari shaxsni aniqlash, avtonom haydash va tibbiy diagnostika, jumladan, kompyuter tomografiyasi, rentgenografiya va radiografiyani o'z ichiga oladi (Szeliski, 2011) ^[29].

Bundan tashqari, sun'iy intellektning qo'llab-quvvatlashni o'rganish (reinforcement learning) konsepsiyasi mavjud. Bu konsepsiyaga ko'ra, agentlar o'tmishda amalga oshirgan harakatlari natijasida olingan mukofotlar yoki jazolar asosida qarorlar qabul qiladilar. Sutton, R. S., & Barto, A. G. (2018) ^[28] fikriga ko'ra, bu sun'iy intellekt texnikasi avtomatlashtirilgan savdo platformalari, robototexnika va o'yinlarda keng qo'llaniladi. Shuningdek, Gertzel (2014) ^[12] tomonidan kiritilgan sun'iy umumiy intellekt (AGI) konsepsiyasi ham mavjud. AGI nazariya darajasida mashinalarga insonning kognitiv qobiliyatlariga juda o'xshash usullar bilan keng ko'lamli vazifalarni o'rganish, tushunish, talqin qilish va aqlni qo'llash imkoniyatini beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Boshqaruv har qanday insoniy tashkilotning markaziy faoliyatidir. U maqsadlarga erishish uchun inson va moddiy resurslardan samarali foydalanish, siyosatni tashkil etish va amalga oshirish jarayonlarini o'z ichiga oladi. Ta'lim tizimida boshqaruvning o'rni alohida ahamiyatga ega. Ta'limni boshqarish – maqsadlarga erishish uchun belgilangan chora-tadbirlarni muvofiqlashtirish, birlashtirish va amalga oshirishni ta'minlaydi. Ko'plab olimlar ta'lim boshqaruvini turli nuqtai nazarlardan tahlil qilganlar. Masalan, Bush (2011) ^[6] ta'limni boshqarishni ta'lim yetakchiligi doirasida ko'rib chiqadi. Bu, o'z navbatida, ta'lim va rivojlanishga yordam beradigan muhitni yaratish maqsadida maktablar yoki ta'lim muassasalarini boshqarish va tashkil etishni o'z ichiga oladi. Ushbu konsepsiyada qaror qabul qilish, strategik rejalashtirish va jamoada ishlash ta'lim maqsadlariga erishishda muhim omillar sifatida ta'riflanadi. Inson resurslarini boshqarish har qanday tashkilotda, xususan, ta'lim sohasida muvaffaqiyatga erishish uchun strategik ahamiyatga ega. Ta'lim tizimida o'qituvchilar va ma'muriy xodimlarni yollash, saqlash va rivojlantirish masalalari o'ta muhim ahamiyat kasb etadi. Inson resurslarini boshqarishda ta'lim sifati va maktab samaradorligini oshirish uchun yetakchilarni tayyorlash (Bush & Middlewood, 2013) ^[7], kasbiy rivojlanish va o'z-o'zini takomillashtirish, shuningdek, ish samaradorligini baholashga alohida e'tibor qaratiladi.

Ta'limni boshqarishda moliyaviy menejment, siyosatni isloh qilish va sifatni ta'minlash ham alohida o'rinda turadi. Moliyaviy menejment – maktab muassasalarining maqsadlariga erishish uchun mablag'larni adolatli taqsimlash va samarali foydalanishni ta'minlaydi. Mavjud mablag'lardan maksimal darajada foydalanishni ta'minlash uchun puxta rejalashtirish, byudjet tuzish va audit jarayonlari zarur. Bray, M. (2019) ^[5] tomonidan ta'kidlanganidek, mablag'larni maksimal darajada samarali ishlatishga qaramay, har doim hisobdorlik va shaffoflikni saqlash muhim ahamiyatga ega. Har bir mamlakatning o'z ta'lim tizimi mavjud bo'lgani uchun siyosat va islohotlar ta'lim tizimining samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Siyosat va islohotlarning amalga oshirilishi ta'limning sifatli, adolatli va qulay bo'lishiga xizmat qilishi uchun har tomonlama ta'minlanishi zarur.

Bunda Ball (2017) ^[2] raqamlashtirish va barqarorlik kabi global tahdidlarga qarshi siyosat va islohotlarni amalga oshirish muhimligini qo'shimcha qiladi. Shuningdek, ta'limni boshqarishda ta'lim sifatini ta'minlash va baholash masalalari ham muhim ahamiyatga ega. Ta'lim jarayonining sifatini ta'minlash bir jarayon bo'lsa, o'quvchilarning o'zlashtirishini baholash boshqa jarayon sifatida ko'riladi.

Harvey, L., & Williams, J. (2010) ^[15] fikriga ko'ra, ham ichki, ham tashqi baholash usullari zarur bo'lib, ular o'quvchilarning o'zlashtirishini tahlil qilish, akkreditatsiya jarayonlari va boshqa tegishli baholash mexanizmlarini o'z ichiga oladi. Bularning barchasi nafaqat milliy ta'lim standartlariga, balki global kutilmalar va talablarga ham mos kelishi zarur. Yuqoridagi turli konsepsiyalarni o'rganish orqali ta'limni boshqarishning bir qator kompleks masalalarni o'z ichiga olishini tushunish mumkin. Shunday qilib, ta'limni boshqarish – bu inson va moddiy resurslardan foydalanishni, sifat kafolati va boshqa ko'rsatkichlarni inobatga olgan holda samarali ta'lim va ta'lim maqsadlariga erishish uchun siyosat ishlab chiqish va uni amalga oshirish jarayonidir. Bu, o'z navbatida, barcha darajalar va o'lchovlar bo'yicha barqaror va yuqori sifatli ta'limni ta'minlashga yordam beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ta'lim falsafasi, odatda, ta'lim tizimiga falsafiy prinsiplar va yondashuvlarni tatbiq etish jarayonini anglatadi. U ta'limning tabiati, maqsadlari va usullarini tahlil qilishda falsafiy metodologiya va tamoyillarni qo'llaydi. Ta'lim falsafasi, asosan, ta'limning mohiyati, uning asosiy maqsadlari, shuningdek, o'qitish va o'rganish jarayonlarining qanday tashkil etilishi kerakligi haqidagi savollarni o'rganadi. Ta'lim falsafasi ta'lim nazariyasi va amaliyotini falsafiy vositalar yordamida chuqur tahlil qiladi. Urakpa, J. A. (2007) ^[30] ning ta'kidlashicha, ta'lim falsafasi, avvalo, erkinlik, hokimiyat, demokratiya va huquq kabi asosiy falsafiy tushunchalarni tanqidiy tahlil qilish bilan shug'ullanadi va ta'limning samaradorligini oshirish uchun ta'lim tizimining mavjud masalalarini yanada oqilona hal qilishga yordam beradi. Okpara, G. C. (2022) ^[21] fikriga ko'ra, "ta'lim falsafasi haqida faylasuflar o'rtasida umumiy konsensus mavjud bo'lib, ular ta'lim masalalarini hal qilishda falsafiy tamoyillar va yondashuvlarni qo'llash zarurligini ta'kidlaydilar". Bunday yondashuv ta'lim amaliyotini chuqurroq tushunishga, o'qituvchilarga va boshqa manfaatdor tomonlarga ta'lim jarayonida yuzaga keladigan muammolar va istiqbollarni yanada samarali tahlil qilishda yordam beradi.

Sun'iy intellekt haqidagi falsafiy qarashlar: uning imkoniyatlari va muammolari. Ta'lim samaradorligini va natijadorligini oshirish sohasida alohida e'tibor qaratilmoqda va bu jarayonda sun'iy intellekt (SI) texnologiyasining joriy etilishi muhim amaliy qadam sifatida qaralmoqda. Sun'iy intellektning ta'lim tizimiga integratsiyasi ta'limning samaradorligini oshirishga qaratilgan harakatlarning ajralmas qismi hisoblanadi. Biroq, pragmatist falsafiy yondashuvni ilgari suradigan olimlar, ayniqsa, bu integratsiya jarayonidan xavotirda bo'lishi mumkin. Masalan, Dewey, J. (1916) ^[8] o'zining ta'lim falsafasida amaliyotga asoslangan o'qitishni, ya'ni tajriba orqali o'qitishni qat'iyan qo'llab-quvvatlaydi. Ushbu nuqtai nazar o'quvchilarga real dunyo bilan bevosita o'zaro ta'sir qilish imkoniyatini taqdim etuvchi interaktiv o'quv simulyatorlarini yaratishda sun'iy intellektning salohiyatiga mos keladi. Biroq, pragmatistlarning e'tibori asosan amaliy natijalarga qaratilgan bo'lsa-da, ular ta'limning ijtimoiy aspektini ham e'tibordan chetda qoldirmaydilar. Shu sababli, sun'iy intellekt vositalarining o'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi shaxsiy va interaktiv munosabatlarni kamaytirish xavfi mavjud. Bu, o'z navbatida, ta'lim jarayonining ijtimoiy tabiatiga tahdid solishi mumkin. Sun'iy intellektidan foydalanish masalasi, shuningdek, gumanistik va ekzistensial ta'lim faylasuflari nuqtayi nazaridan ba'zi savollarni tug'diradi.

Bu holat ta'lim tizimining depersonalizatsiyasiga olib kelishi mumkin, chunki o'qituvchining tanqidiy fikrlash, hissiy yetuklik, axloqiy poklik va xarakterni shakllantirishdagi roli, shuningdek, bu jarayonning katalizatori va targ'ibotchisi sifatidagi o'rni buzilishi ehtimoli mavjud (Biesta, 2010) ^[3]. Bu esa, o'z navbatida, ta'limning insoniy va ma'naviy jihatlari, ya'ni o'qituvchining ta'siri orqali shakllanadigan ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarining zaruriyligi va dolzarbligini yo'qotishi mumkin.

Shuningdek, sun'iy intellekt ta'lim tizimidagi mavjud tengsizlikni yanada kuchaytirishi mumkinligi haqida xavotirlar mavjud. Bu tashvishning asosiy sababi shundaki, insonning ijtimoiy-iqtisodiy maqomi uning sun'iy intellektning ilg'or vositalari va texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlarini belgilaydi. Sun'iy intellekt vositalarini sotib olish va undan foydalanish imkoniga ega bo'lganlar bilan bunday imkoniyatlarga ega bo'lmaganlar o'rtasidagi tengsizlikning yanada chuqurlashish ehtimoli mavjud (Williamson & Eynon, 2020) ^[32]. Shu asosda, sun'iy intellektning ta'limda foydalanilishi ta'limni demokratlashtirishga yoki mavjud tengsizlikni kuchaytirishga olib kelishini aniqlash axloqiy jihatdan muhim savolni tug'diradi.

Ta'lim va ta'limni boshqarishda sun'iy intellektidan foydalanishning axloqiy jihatlari. Ta'limda sun'iy intellektni qo'llashning axloqiy jihatlari bir qator muammolarni yuzaga keltiradi, jumladan, tarafkashlik, ma'lumotlar maxfiylikni buzish va tengsizlikka olib keladigan foydalanish. Shunday qilib, bu muammolarning oldini olish uchun ehtiyotkorlik bilan yondashish zarur. Masalan, talabalarni qabul qilish va o'zlashtirishni baholashda sun'iy intellektning kengaytirilgan qo'llanilishi shaffoflik, hisobdorlik, halollik va haqqoniylik kabi savollarni keltirib chiqaradi. Bunda, sun'iy intellektning ta'limda, jumladan, o'qitish va murabbiylik jarayonlarida insonning asosiy

funksiyalarini almashtirishi mumkinligi haqidagi tashvishlar ham mavjud. Selwyn, N. (2019) ^[26] ta'kidlashicha, bu o'z navbatida ta'lim jarayonining mohiyatiga oid qo'shimcha axloqiy masalalarni yuzaga keltiradi.

Maxfiylik muammosi ham dolzarb hisoblanadi. Sun'iy intellekt katta hajmdagi ma'lumotlarni to'plab, tahlil qilganligi sababli, ehtiyotkorlik bilan boshqarilmasa, maxfiy ma'lumotlarning oshkor bo'lishi xavfi tug'iladi. Holmes, W., va boshqalar (2021) ^[16] bu xavfni bartaraf etish uchun ishonchli ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash va xabardor qilingan rozilikning ahamiyatini ta'kidlaydilar. Baker, R., & Hawn, A. (2020) ^[1] esa, sun'iy intellekt vositalari noxolislikka olib kelishi mumkinligini ogohlantirib, ba'zi talabalarga nisbatan adolatsiz munosabatni keltirib chiqarishi mumkinligini aytadilar. Xususan, bunday noxolislik, agar ma'lumotlar to'plamlari yomon sifatli yoki taqdim etilgan guruhni to'liq aks ettirmasa, yuzaga keladi. Shu sababli, Beyker va Xoun sun'iy intellekt algoritmlarining shaffofligini ta'minlash va tizimlarni muntazam audit qilishni axloqiy tamoyillarni amalda qo'llashni ta'minlash yo'lidagi muhim qadamlar sifatida ko'rsatadilar.

Kelajakda yuqorida ta'kidlangan axloqiy muammolar haqiqatan ham dolzarb bo'lib qoladi. Ta'limda sun'iy intellektning roli o'qituvchilarni to'liq almashtirishdan ko'ra, ularni qo'llab-quvvatlovchi vosita sifatida qaralishi kerak. Sun'iy intellekt ta'lim jarayonini shaxsiylashtirish va ratsionalizatsiya qilish salohiyatiga ega bo'lsa-da, uni amalga oshirishda o'quvchilarning farovonligi, tanqidiy fikrlash qobiliyati va ijtimoiy faolligini rivojlantirishni birinchi o'ringa qo'yadigan falsafiy va axloqiy tamoyillarga amal qilish zarur. Bu tamoyillar ta'lim va jamiyat hayotining barcha sohalarida ijobiy natijalar berishiga yordam beradi. Shunday qilib, sun'iy intellekt ta'lim tizimiga kiritish ehtiyotkorlik va chuqur tahlilni talab qiladi. Bu texnologiyalar vaqt sinovidan o'tgan va o'z samaradorligini isbotlagan, insonga yo'naltirilganlikni yo'q qilmasdan, uni qo'llab-quvvatlovchi vosita sifatida ishlatilishi kerak.

XXI asr ta'lim tizimida tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va innovatsiyalar muhim ko'nikmalar sifatida ajralib turadi. Ushbu ko'nikmalarga ega bo'lish, bilim va texnologiyalarga asoslangan iqtisodiyotning jadal rivojlanishi sharoitida o'quvchilarni murakkab va dinamik dunyoda yashashga tayyorlashning asosi sifatida qaraladi (Lucas & Spencer, 2021) ^[18]. Shu bois, bu ko'nikmalarga ega bo'lgan va ularni o'quvchilarda rivojlantira oladigan o'qituvchilarga talab tobora ortmoqda. Biroq McGuinness va boshqalar (2019) ^[20] ta'kidlashicha, ko'plab o'qituvchilar tanqidiy fikrlash va ijodkorlikni o'quv faoliyatiga samarali integratsiya qilishga tayyor emas, bu esa ta'lim maqsadi va amaliy o'qitish o'rtasida uzilishga olib keladi. Siyosatchilar va maktab rahbarlari ta'lim tizimida muhim rol o'ynaydi. Ular o'qituvchilar va o'quvchilarga tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va innovatsiyalar kabi ko'nikmalarni egallashda yordam beradigan qulay va qo'llab-quvvatlovchi muhitni yaratishlari lozim. Bunga qo'shimcha ravishda, ular zarur resurslar va tajribalar taqdim etish uchun yetarli vaqtni ajratishlari kerak. Shuningdek, o'qituvchilarga o'z o'quvchilarining turli ehtiyojlarini qondirishda samaraliroq bo'lishlari uchun yangi yondashuvlar va metodlarni moslashtirishda mustaqillik berishlari muhimdir (Fullan, 2013) ^[11]. Nihoyat, ta'lim menejerlari uzluksiz ta'lim va kasbiy rivojlanish madaniyatini rivojlantirish, shuningdek, o'qituvchilarga maktab madaniyati doirasida tanqidiy fikrlash va ijodkorlikni rivojlantirish bo'yicha o'z g'oyalarini baham ko'rish va strategiyalarini takomillashtirish imkonini beradigan hamkorlik muhitini yaratishda hissa qo'shishlari kerak. Bular innovatsion ta'lim amaliyotlarini qo'llab-quvvatlash uchun zarur bo'lgan asosiy qadamlar sifatida ko'riladi (Sahlberg, 2021) ^[25]. O'z navbatida, Runco, M. A. (2014) ^[23] o'qituvchilar ko'pincha ma'muriy bosim, yangi usullarni joriy etish uchun vaqt va resurslarning yetishmasligi bilan birgalikda doimiy kasbiy rivojlanish imkoniyatining cheklanganligiga duch kelishlarini ta'kidlaydi. O'qituvchilarga bu qiyinchiliklarni yengishga yordam berish zarur.

Ushbu muammolarga yechim sifatida o'qituvchilarni tayyorlash dasturlari doirasida tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va innovatsiyalarni rivojlantirishga yordam beradigan usullarga e'tibor qaratish lozim. Bunday usullarga loyiha asosida o'qitish, chuqur fikrlashga yordam beradigan savollar berish va muammolarni birgalikda hal qilish kabi metodlar kiradi, bu esa o'qituvchilarning malakasini oshirishga katta hissa qo'shishi mumkin (Ritchhart, 2015) ^[22]. Harris, A., & Jones, M. (2020) ^[14] shuningdek, malaka oshirish dasturlari o'qituvchilarni innovatsion o'qitish va amaliyotni qo'llab-quvvatlaydigan texnologiyalar va vositalar bilan tanishtirishga qaratilgan bo'lishi kerakligini ta'kidlaydilar.

XULOSA

Sun'iy intellektning ta'lim jarayonlariga integratsiyasi, shu jumladan o'qitish va ta'limni boshqarishda, katta imkoniyatlarni ham, shu bilan birga bir qator muammolarni ham keltirib chiqaradi. Ushbu texnologiyalar shaxsga yo'naltirilgan ta'limni yaxshilash va ma'muriy samaradorlikni oshirishda foydali bo'lishi mumkin bo'lsa-da, ularning ta'limning insoniy jihatlarini, jumladan o'zaro ta'sir, tenglik va axloqiy rivojlanish kabi asosiy tamoyillarga mos kelishini ta'minlash zarur. Sun'iy intellekt ta'limda qo'llashda muvozanatli va puxta o'ylangan yondashuv, ta'lim falsafalarining asosiy qadriyatlarini saqlab qolgan holda ta'lim samaradorligini oshirishga imkon yaratadi.

Olingan xulosalar asosida quyidagi tavsiyalarni kiritish mumkin: ta'lim sohasidagi manfaatdor tomonlar, shu jumladan ta'lim va ta'limni boshqarishda sun'iy intellektdan foydalanish masalasiga puxta, tizimli va ehtiyotkorlik bilan yondashishlari zarur. Sun'iy intellekt ta'lim jarayonida axborot va bilim manbai sifatida qo'shimcha yordamchi vosita sifatida ishlatilishi lozim. Sun'iy intellekt an'anaviy ta'lim qadriyatlariga yordamchi rol o'ynab,

o'quvchining har tomonlama rivojlanishini va jamiyat farovonligini ta'minlashga qaratilgan qadriyatlarni qo'llab-quvvatlashga xizmat qilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Baker, R., & Hawn, A. (2020). "Ethical Concerns and Solutions in AI-Based Educational Systems". *Journal of Learning Analytics*, 7(2), 15–24.
2. Ball, S. J. (2017). *The Education Debate* (3rd ed.). Policy Press.
3. Biesta, G. (2010). *Good Education in an Age of Measurement: Ethics, Politics and Democracy*. Routledge.
4. Binkley, M., Erstad, O., Herman, J., Raizen, S., Ripley, M., Miller-Ricci, M., & Rumble, M.
5. Bray, M. (2019). *Comparative Education Research: Approaches and Methods* (3rd ed.). Springer.
6. Bush, T. (2011). *Theories of Educational Leadership and Management* (4th ed.). Sage Publications.
7. Bush, T., & Middlewood, D. (2013). *Leading and Managing People in Education* (3rd ed.). Sage Publications.
8. Dewey, J. (1916). *Democracy and Education*. Macmillan.
9. Dumont, H., Istance, D., & Benavides, F. (2016). *The Nature of Learning: Using Research to Inspire Practice*. OECD Publishing.
10. Freire, P. (1970). *Pedagogy of the Oppressed*. Continuum.
11. Fullan, M. (2013). *Stratosphere: Integrating Technology, Pedagogy, and Change Knowledge*. Pearson.
12. Goertzel, B. (2014). "Artificial General Intelligence: Concept, State of the Art, and Future Prospects". *Journal of Artificial General Intelligence*, 5(1), 1–48.
13. Goodfellow, I., Bengio, Y., & Courville, A. (2016). *Deep Learning*. MIT Press.
14. Harris, A., & Jones, M. (2020). "Leading Professional Learning with Impact". *School Leadership and Management*, 40(1), 6–23.
15. Harvey, L., & Williams, J. (2010). "Fifteen Years of Quality in Higher Education". *Quality in Higher Education*, 16(1), 3–36.
16. Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2021). *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning*. Centre for Curriculum Redesign.
17. Jurafsky, D., & Martin, J. H. (2021). *Speech and Language Processing* (3rd ed.). Prentice Hall.
18. Lucas, B., & Spencer, E. (2021). "Teaching Critical Thinking in Creative Subjects". *Educational Philosophy and Theory*, 53(5), 420–432.
19. Marsh, C. J., & Wills, G. (2020). *Curriculum: Alternative Approaches, Ongoing Issues* (6th ed.). Pearson.
20. McGuinness, C., Craft, A., Wegerif, R., & Hennessy, S. (2019). "Thinking Skills and Creativity in the Digital Age". *Thinking Skills and Creativity*, 32, 16–22.
21. Okpara, G. C. (2022). *Philosophical Basis of Education*. Chyble (Associates) Nig. Ltd.
22. Ritchhart, R. (2015). *Creating Cultures of Thinking: The 8 Forces We Must Master to Truly Transform Our Schools*. Jossey-Bass.
23. Runco, M. A. (2014). *Creativity: Theories and Practice*. Academic Press.
24. Russell, S., & Norvig, P. (2021). *Artificial Intelligence: A Modern Approach* (4th ed.). Pearson.
25. Sahlberg, P. (2021). *Let the Children Play: How More Play Will Save Our Schools and Help Children to Thrive*. Oxford University Press.
26. Selwyn, N. (2019). *Should Robots Replace Teachers? AI and the Future of Education*. Polity Press.
27. Sharma, K. (2022). "Governance in Schools: A New Approach to Leadership". *Journal of Educational Administration*, 60(2), 189–204.
28. Sutton, R. S., & Barto, A. G. (2018). *Reinforcement Learning: An Introduction* (2nd ed.). MIT Press.
29. Szeliski, R. (2011). *Computer Vision: Algorithms and Applications*. Springer.
30. Urakpa, J. A. (2007). *Philosophical Foundations of Education: An Introduction*. Webs Media Communications.
31. Wegerif, R. (2020). *The Routledge International Handbook of Research on Dialogic Education*. Routledge.
32. Williamson, B., & Eynon, R. (2020). *The Datafication of Education: A Critical Appraisal*. Oxford University Press.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.